

Музулманов Мелисбек Узеновичтин «Мектепте кыргыз адабиятынан класстан тышкаркы окутууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасы» деген аталыштагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча, педагогика илимдеринин кандидаты даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата

РАСМИЙ ОППОНЕНТТИН ПИКИРИ

Изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу.

Музулманов Мелисбек Узеновичтин «Мектепте кыргыз адабиятынан класстан тышкаркы окутууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасы» аттуу темадагы диссертациялык иши кыргыз педагогикасындагы актуалдуу темага – жалпы билим берүүчү мектептердин кыргыз адабиятынан класстан тышкаркы окутууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн маанилүүлүгүн илимий-методикалык жактан негиздеп, аларды окутуу ишинде, педагогикалык ишмердүүлүктө пайдалануунун натыйжалуу методдорун, ыкмаларын иштеп чыгууга жана өркүндөтүүгө арналган.

Диссертант мектеп окуучуларынын адабий-теориялык, тилдик-коммуникативдик, социомаданий, этномаданий компетенттүүлүктөрүн калыптандырууда класстан тышкаркы окуу эң маанилүү факторлордун бири болсо да, чыгармачылык бул процесс азыркы мектеп практикасында формалдуу жүргүзүлүп, анын себептери ачыкталбай келгендигин белгилейт. Ошондой эле, изденүүчү класстан тышкаркы окуу боюнча методисттердин эмгектери, мугалимдердин тажрыйбалары аз санда болсо да, бул иштер атайын максатта изилденбей, илимий-теориялык жактан жыйынтыкталбай келгендиги, кыргыз адабияты мугалимдери үчүн өтө зарыл болгондугуна карайбай, класстан тышкаркы окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикалык негиздеринин

дүйнөлүк педагогикалык жетишкендиктерине таянуу менен заманбап технологиялары иштелип чыкпагандыгын ачыктайт.

Илимий иштин “Мектептерде класстан тышкаркы окутууну уюштуруунун жана өркүндөтүүнүн теориялык-методологиялык проблемаларына жана изилдениш тарыхына обзор” деген аталыштагы 1-бапта азыркы учурдагы педагогикалык процессте класстан тышкаркы окууну уюштуруунун жана өркүндөтүүнүн максаты, милдеттери жана негизги парадигмалары, класстан тышкаркы окууну уюштуруунун жана өркүндөтүүнүн изилдениш тарыхы, мектептерде класстан тышкаркы окууну уюштуруунун методологиялык негиздери жалпылаштырылган. Дал ушуга байланыштуу 50-80-жылдардын аралыгынан тартып, ушул күнгө чейинки окуучулардын көркөм адабиятка кызыгуусунун солгундашынан улам келип чыккан көйгөйлөр тууралуу окумуштуулардын пикирине таянуу менен ачып берген. Бул багытта изденүүчү бир топ жетиштүү маалыматтар менен камсыз болгон.

Изденүүчү эмгегинде интернет байланышы ойлонуп, табылгандан тартып маданияттар, улуттар, цивилизациялар жакындашып, алар өздөрүнүн байыртадан сактап келе жаткан өзгөчөлүгүн жоготуп, башка маданияттар, улуттар, цивилизациялар менен сиңишип кетип жатканын белгилеген. Дүйнөдө болуп жаткан массалык маданияттын “чабуулуна” каршы китеп окуу маданияты туруусу шарт экендигин жана дал ушул балдардын окурмандык компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы негизги фактор катары – кыргыз адабияты сабагы жана ошол предмет боюнча класстан тышкаркы окуу ишмердүүлүгү экендигин туура баамдаган.

Диссертант иштин 13-бетинде: “класстан тышкаркы окуунун биринчи максаты – азыркы аалмадашуу доорунда жаштарды массалык маданияттын терс таасиринен оолактатып, көркөм адабияттын дүйнөсүнө алып келүү” – деп белгилейт. Балдарды көркөм адабиятка кызыктырууда “үй бүлөлүк окуунун” өзгөчө ролун ачыктаган жана көркөм адабияттын бүгүнкү негизги функциясын ачып берүүгө аракеттенген.

“Класстан тышкаркы окууну уюштуруу жана өткөрүү боюнча илимий изилдөөнүн материалдары жана методдору” аталышындагы 2-бапта илимий изилдөөнүн материалдары жана изилдөөнүн теориялык, эксперименталдык методдору каралган. Бул бөлүмдө диссертант изилдөөнүн объектиси жана предметине, класстан тышкаркы окутуунун материалдарын тандоонун критерийлерине, класстан тышкаркы окутуунун материалдарын тандоонун, жайгаштыруунун негизги принциптерине жана илимий изилдөөнүн методдоруна токтолгон. Изилдөөнүн методдорун: теориялык, эмпирикалык, эксперименталдык деп классификациялап, ар бирин кеңири ачып берүүгө аракеттенген. Теориялык методдун алкагында окуучулар жазган дил баяндарга анализ жүргүзүлгөн. Ошондой эле окурмандык биография, окурмандык күндөлүк, китепканалык формулярдык үйрөнүү, сурамжылоо (анкеттөө) жана тестирилөө методдоруна орун берилген.

Изилдөөнүн эксперименталдык бөлүгү Ош шаарындагы №18 А.Навои атындагы мектеп-лицейинде, Ю.Гагарин атындагы мектеп-гимназияда, Жалал-Абад областындагы Аксы районуна караштуу №42 Токтогул Сатылганов атындагы мектеп гимназияда, Баткен областынын Баткен районуна караштуу Жусуп Байжигитов атындагы, Ош областындагы Кара-Суу районундагы №107 Аманбай Жунусов атындагы орто мектептерде 2012-2018-жылдар аралыгында жүргүзүлгөн. Эксперименталдык изилдөөнү өткөрүүнүн этаптары ырааттуу, максаты так коюлган, методдору туура тандалган, милдеттери так аныкталган жана натыйжасы ынанымдуу деп айтууга толук негиз бар.

“Мектепте кыргыз адабиятынан класстан тышкаркы окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасы” аталышындагы иштин 3-бабында адабияттык окуу курсунда класстан тышкаркы окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн ыкмалары жана жолдору, методикалык өзгөчөлүктөрү, педагогикалык шарттары, принциптери, дидактикалык талаптары, окуучулар ээ болуучу компетенттүүлүк каралган.

Издөнүүчү мектепте класстан тышкаркы окууну уюштурууда окуучунун окурмандык кызыгууларын аныктоо үчүн ХХ кылымдын башындагы белгилүү

орус педагогдору сунуштаган “жеке окурмандык күндөлүк” ачуу демилгесин колдоого алган. Бул сунуш класстан тышкаркы окуу жараянын көзөмөлдөөгө, күндөлүккө карап окуучунун окуган чыгармалары менен таанышууга, байкоо жүргүзүүгө жана баланын адабий өнүгүү деңгээлин билип алууга жакшы мүмкүнчүлүк берет деп эсептейт. Бул тууралуу иштин 97-бетинде: “V-VIII класста окуучулардын окуу кызыкчылыгы интенсивдүү өнүгөт да, балдар адабиятын, балдарга арналган чыгармаларды гана окубастан “чоңдор” адабиятына, сүйүү-махабат темасына да кызыгуу пайда болот, ошондой китептерди издеп калат, мына ушул өзгөчөлүктөн пайдаланып, окурмандык кызыгууларын классикалык адабиятка, чыныгы адабиятка буруп турушубуз керек” – деген ойду билдирген. Бул жагдайда класстан тышкаркы окутууну өткөрүүдө чыгармалардын жанрдык ар түрдүүлүгүн, окуучунун жаш өзгөчөлүгүн эске алуу керектигин туура баамдаган.

Диссертант класстан тышкаркы окутуунун материалдарын класста окулган материал менен проблемалык-тематикалык, тарыхый-адабий жактан байланыштыруу, сабактарды ыраттуу, үзгүлтүккө учуратпай өткөрүү, мектептен тышкаркы ар кандай окуу ишмердүүлүктөрү менен байланыштыруу, милдеттерди, каражаттарды, өтүлүү ордун так аныктоо, интеграциялап талдоо, чыгармаларды тандоодо алардын идеялык-тематикалык маанисине, балдардын кызыгуусуна дал келүүсүнө өзгөчө маани берүү сыяктуу педагогикалык шарттарды соссүз эске алуу зарылдыгын аныктаган.

Диссертациянын жаңылыгы кыргыз адабиятын окутуунун методикасында алгачкы жолу класстан тышкаркы окутууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасын заманбап педагогикалык талаптарга ылайык илимий-теориялык жана практикалык жактан аныктап, окуучулардын класстан тышкаркы окуу процессинде ээ болуучу адабий-теориялык, тилдик-коммуникативдик компетенттүүлүктөрүнө жетишүүнүн майнаптуу жолдорун карап, алардын азыркы жаштардын таалим-тарбиясына кошо турган мүмкүнчүлүгүнүн педагогикалык-методикалык шарттарын иштеп чыккандыгында.

Диссертант изилдеген темасын ачып берүүдө мектеп окуучуларынын билим деңгээлин, окурмандык кызыгууларын кылдат биле тургандыгын көрсөткөн жана проблемага ошол аспектиден мамиле кылган.

Диссертацияда изденүүчү тарабынан темага ылайык тарыхый-философиялык, адабият таануучулук, эстетикалык багыттагы методологиялык эмгектер изилденген жана алардын идеялары ишке сиңирилген; класстан тышкаркы окууда тандалган чыгармаларды окутууда интерактивдүү технологиялардын үзүрлүү ыкмалары, предметтерди айкалыштыруунун жолдору иштелип чыккан; диссертацияда адабият мугалиминин ролу өзгөчө орунга коюлган жана аларга методикалык кеңештер берилген; чыгармаларды окутуунун шарттары бир кыйла билгичтик менен иштелип чыккан.

Илимий изилдөөнүн теориялык жоболору эмгекте жалпысынан жеткиликтүү жана ынанымдуу чыгарылган.

М.Музулмановдун диссертациялык иши жана анын жыйынтыктары илимий жаңылыгы жана практикалык мааниси боюнча мектепте кыргыз адабиятын класстан тышкаркы окутууну уюштурууну жана өткөрүүнү өркүндөтүүгө салым кошот деп ойлойбуз.

Диссертациянын авторефератында изилдөөнүн мазмуну, негизинен, чагылдырылган, андан эмгектин логикасын аңдап билүүгө болот. Иштин теориялык ойлору практикада сынактан өткөрүлгөн.

Жарыяланган эмгектердин баары – 15 жана алар теманын негизинде жазылган, ЖАК талап кылган басылмаларда жарыяланган.

Эмгек боюнча айрым бир кемчилдиктерди жана сунуштарды айта кетүү зарыл деп эсептейбиз. Алар:

1. Диссертацияда окумуштуулардын пикирине таянууда шилтеме абдан көлөмдүү берилген жерлер кездешет. Мисалы мындай көрүнүш диссертациянын 11-12-17-19- беттеринде өзгөчө байкалат. Ошондой эле мындай көрүнүштөр чыгармадан алынган үзүндүлөрдө (117-127-б.), окуучулардын жазуу жумуштарын анализдөөдө (72-75) да кездешет. Бул эмгектин уникалдуулугунун

пайыздык көрсөткүчүнө кедергисин тийгизиши мүмкүн. Андыктан кыска, ток этээр жерин берүү максатка ылайыктуу.

2. Ар бир бап бүткөндөн кийинки берилген корутундулар өтө эле көлөмдүү жазылган. Корутундуда берилүүчү ой кыска, так болушу шарт.

3. Диссертацияда айрым орфографиялык каталар кездешет.

Бирок бул кемчилдиктер ишти редакциялоо учурунда арылтууга мүмкүн боло турган кемчиликтер.

Жыйынтыктап айтканда, Музулманов Мелисбек Узеновичтин «Мектепте кыргыз адабиятынан класстан тышкаркы окууну уюштуруунун жана өркүндөтүүнүн методикасы» аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча диссертациялык иши жана анын авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялоо комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү жобосунун» 2.10. пунктуна ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат. Изилдөөнүн автору М.У.Музулманов аталган адистик боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент Шералиева А.Ж., педагогика илимдеринин кандидаты, М.Рыскулбеков атындагы КЭУнун доценти

подпись
заверяю.

Шералиева А.Ж.
С.И.ИСКАКОВ

Дата поступления
отзыва в ДС 13.05.2023

З. секр : Шералиева А.Ж.

